

Китептин аталыш сыры

...Анда мен аскерде элем. Тээ Ыраакы Чыгышта. Владивосток шаарында. Бир жарым жыл кызмат өтөп койгом. Аскер жана ыр деген эки түшүнүк өз ара асман менен жердей айырмалангандыктан, албетте, мен ыр жазмак түгүл, ыр аскерге чейинки эң кымбат эрмегим экенин кээ-кээде эстеп коюп, аскерден кийин да жашоомдун максатына айлангысы бардыр деп үмүттөнүп коюп жүргөн кербезим. Анан эле күндөрдүн бир күнүнүн түнүндө батальон боюнча дежур болуп отурганымда өзүнөн-өзү эле көңүлүм эргип, жандүйнөмдө ырдын ыргактары дирилдей баштабасы!

Өзүмө таң калып коём, мага не болуп атат деп... Өзүмдү шылдыңдап коём, ыр жазганды сага ким койду деп... Өзүмдү өзүм демдентип да коём, баары бир жазышың керек эле деп...

Көптөн кийин, муз доорунан арылгансып балкып-көөлгүгөн көөдөнүмдөн үч куплет ыр көрдүм. Мааниси мындай: көңүлүмдө көптөгөн ойлор бар эле, аларды сааты чыккан маалда ыр кылып жазышым керек эле, эми күттүргөн эргүүм келип калды эле, адамдардан качып ээн жакка кетип бараттым эле, көздөгөн ырым жазылмайынча кайра келбейм, көрүшкөнчө жакшы калгыла, адамдар... Аты – «Утурумдук коштошуу» эле...

Сын көз менен карап көрсөм, ырдын мазмуну, техникасы, көркөм сөз каражаттары өз-өз ордунда эле сыяктанат.

Мен ошондо, балалуу болбой жүрүп балага жеткендей кубанычка кабылдым. Көптөн бери жазбай жүрүп жазган ырымдын аты менен кийин ыр китебимди атоону чечтим. Жана да, мындан ары жазчу ырларды көңүлдү күүгө келтирип туруп анан гана жазып жүрөйүн деп өзүмө-өзүм убада бердим. Ал убадамды аткарууга алым жетишинче аракеттенип жүрүп акыры ыр жыйнак чыгаруу маалы жеткенде, тилекке каршы, китептин аталышынан корко баштасам болобу! «Утурумдук коштошууда» го ыр жазуу үчүн адамдар менен убактылуу коштошупсуң, бирок кандайдыр себептерден улам ыр жазуунун өзү менен коштошуп калып жүрбө, эргүлүм?» – деген суроо көңүлдү эзе баштабасы! Анан кыйла жыл бою ичимен эзилип коркуп жүрө бербедимби?

Акыры ал сезимге көнүп кеттим. Коркуу экени билинбей калды. Анын үстүнө, коркуу үчүн себеп жоктугун түшүндүм: эгер мен чыгармачылыкка адал, ак мамиле кылсам, анда, өмүр бою эргүүдөн, ырдан кол жуубачудаймын да, кокус эле оң жолдон тайсам, анда, майнапсыз өмүр сүрүп тим болчудаймын.

Баары өзүмө байланыштуу экен. Ошон үчүн дээрлик үч жыл бою корккон сезимди жеңип, ыр жыйнакты «Утурумдук коштошуу» деп атаганга батындым. Айтмакчы, кийинкисин «Үзүлгөн эргүү» деп атайм шо. Аны көрө жатабыз. Эмнеси болсо да, эсен-аман жүрө береличи...

Жумадин Кадыров

Махабаттын мундуу саптары

Сүйүүнүн сөзү ыр тура,
Сүйүүнүн өзү ыр тура.
Сүйүүгө эми кулдук ур,
Сүйүүдөн эми ыр сура...

Сүйгөнү бар деп айтышты... Турдум теңселип,
Суук кабар кетти жүрөктү, жанды эңшерип.
Өзүмдү мынча жоготпойт элем,

жигитиң

бактылуу сени кылаарын билсем менчелик.

Сүйгөнүн тандоо ар кимдин жеке ишиби.
(Сүйүүчү жагы адамдын сырт же ичиби?)
Бүт өмүр бою көрбөсмүн эми өзүңдөй –
Өз эрки менен бактысыз болгон кишини.

Ойлонбой жүрүп оңолгус болуп жаңылдың.
Оорутпай жеген ооруга чындап кабылдың.
Өзүңө өзүң өч болуп жүргөн окшойсуң,
Өзүңдөн өзүң өчүңдү эми алып тын.

Кезигип сага... Кол жетпей өксүп калыпмын,
Кечейин мен да кейиштүү күнүп карыптын.

Бир келет өмүр... Бактымды таппай күйөмбү?
Башканы дагы сенчелик арзып сүйөмбү?
Курулуп калган тагдырың менен ишим жок,
Качырып сени, кул кылгым келет күйөөңдү.

Тийбесин үчүн а бирок сага залалым,
Тынчтыгы үчүн тынчтыкка жетпес санаамдын,
Күйөөңдү жибер, өлтүрүп мени кеткенге,
Ачыгы: сенсиз жашоодон тойдум тажадым.

Канчалык кыйын абалда турам... Түшүнсүн.
Канкордун ишин кыйылбай, коркпой бүтүрсүн.
Антпесе, анда аргасыз мажбур боломун,
Барууга сенин бүлөңө, болуп үчүнчүң.

Жүрөктүн чырын акылга салуу аркылуу,
Үчөөбүз бирдей болобуз, балким, бактылуу.

* * *

«Жыл өткөн сайын кечигет неге үйлөнүүң?
Жубайың болуп албайт не арзып сүйгөнүң?» –
деп мени аяп сурашат курбу-курдаштар, –
Жаштыгың өтүп жапжалгыз калып жүрбөгүн.

Сүйүүгө го мен көбүнөн эрте кириштим,
Соңуна бирок чыкпадым улуу үмүттүн.
Үйлөнүү түгүл, ойлонуу аны жөн гана,
Канчалык мага оордутун кайдан билишсин.

Кыялда гана кыз менен жашап жүргөнгө,
Каттоосуз жана никесиз өмүр сүргөнгө,
Каарына кудай алды да мени айдады,
«Аялсыз кал» деп аталчу ыраак сүргүнгө.

Көргөндөр мени болушаар менден чечкиндүү,
Сүйүүгө чабуул койушаар менден эпкиндүү.

Эсиме эпкин тийгендей жүрөм эндиреп,
Элесин анын эсиме сактап, энчилеп...
Эч качан мындай тагдырга жетмек эмесмин,
Эшитпей койсом бир ооз бул кепти келжирек:

«Жүрөгүң тандап, жалынып, арбап сүйгөнгө,
Акылың болсо атайы эле үйлөнбө.

Сүйүүндүн баркын сактайсың – ошол зор бакыт
Билесиң аны күйүткө жаның күйгөндө».

...Күнү да түнү көз жашым көлдөп акты го.
Күйүтүм көктү көшөгө болуп жапты го.
Сүйгөнгө жетпей сүйүүңду сактап калганча,
Сүйгөнгө жетип, сүйүүңдү булгоо — бакты го...

...Эшитпей калсам бир ооз бир кепти келжирек,
Жар кылып аны жашабайт белем элжиреп...

Жадымда жүргөнсүң,
Жатталган курандай.
Көзүмдө күйгөнсүң,
Канбаган кумардай.
Жетүүгө үндөдүң,
Жаңырган ураандай.
Сакталдың жүрөктө,
Сактоочум – тумардай.
А бирок торума
Түшпөдүң улардай.
Күйүткө туруштук
Берип мен туралбай,
Жашоомдон кечемин –
Жарылам урандай.

Чала жан сыяктанып жүдөп жүрдүм.
Чала өчкөн чычаладай түтөп күйдүм.
«Жок» деген жообуң октон катуу тийип,
Чыдабай касым тигип күчөп сүйдүм.

Кыялды Күн нурунан күлүк кылдым.
Жибийт деп кыз жүрөгү үмүт кылдым.
«Жообумду жүз жылда да өзгөртпөйм», – деп
Оюмду ойроттордой булук кылдың.

Армандуу махабаттын тыянагын,
Армандуу үшкүрүнүп чыгарамын.

Ал сүйүүм менен балким үлгүрмөкмүн,
Сүйгөнгө сенден башка кыздын баарын.

Төрт жылдан кийин кайрылып неге келди деп,
Таң калбай мага, күлсөңчү, аччы кабагың.
Качырып сени кетейин деген оюм жок,
Билгени келдим жанымдын гана кабарын.

Себеби, сенсиз жүрө албай, жаным сен жакка,
Кеткенден кийин каңгырап денем бош калган.
Акыры анык түбүнө сүйүү жетти деп,
Айрылып менден агайын-тууган, дос калган.

Өзүмдү чанып, өзүңө жаным ашыгып,
Үстүңө келсе сабаалап учкан куш болуп.
Үндөбөй койдун үйүңдүн туурун көрсөтүп,
Корооңо конду. Сагаалап калды ит болуп.

Билмексен болуп бөлбөдүң көңүл анда да,
Алаксып абдан күнүмдүк оокат, ишиңе,
Арданган жаным айланып кетип абага,
Аңдатпай сага агылып кирди ичиңе.

Билбейсиң бирок денеңде эки жан барын,
Буйруктан болуп боюңа бүткөн эгиздей.
Бирөөсү анын башынан эле өзүңкү,
Беркинин ээси мен элем. Келдим мен издеп...

Уруксат берчи. Үйүңө үч күн түнөйүн.
Көндүрсө жаным кетүүгө кошо түгөйүн,
Апкетем... Эгер өтпөсө тили баш тартам,
Төрт жыл да кеппи. Түбөлүк жансыз жүрөйүн!

ӨКҮТ ЫРЫ

Сүйөм сени, сүйөм Күндөй көктөгү,
Сен күткөндөй сүйүүм жалп деп өчпөдү.
Өөрчүп-өөрчүп улуу өрткө айланып,
Өмүрүмдүн гүлгүн кезин өрттөдү.

Ак сүйүүнүн шек келтирбей салтына,
Ардактасак, жетээр болсок баркына,
Экөөбүздү сезмек эмес тозоктой, –
Экөөбүздөн качмак эмес бакты да.

Эми билдим: сүйүүлөрдү таптаза,
Эзелтеден кайгы-капа баспаса,
Азыркыдан адамдар да бактылуу, –
Азыркыдан дүйнө болмок башкача.

...Өкүт ыры чын сырымдай сезилсе,
Эт жүрөгүң эңшерилип эзилсе,
Өтүнөрүм: абалымды түшүнүп,
Кайрыла көр, мен тирүүмдө кечикпе...

СҮЙБӨГӨНДҮГҮҢ ҮЧҮН ЧЕКСИЗ СҮЙӨМ

Сүйүүгө жол бербейби намыс-арың,
Комета сындуу кайткан, алыстадың.
Табына сага деген сезимимдин,
Тамшанып жылынышты тааныштарым.

Күн нуру жылытпаган айнектейим,
Күкүккө издеттирген Зейнептейим.
Антсе да атын дагы аяр атап,
Алтынды сактагандай аздектээрим.

Күзүндө шамал күүгөн жалбыракка,
Көңүлүң бөлбөгөнсүп, ...жалдыратпа...
Мен сени өзүмдөн да

артык сүйөм

Сен мени сүйбөй

кара жанды бакпа.

Түшүмө кирбей калсаң түндөн корком,
Өзүңдү унутуучу күндөн корком.
Сүйбөгөндүгүң үчүн чексиз сүйөм,
Билбеймин кантээримди сүйгөн болсоң.

САНАА ЖЕТПЕС КЫЗГА

Артыңдан ээрчип жүрүп сага жетпей,
Ал турсун азыр күлүк санаам жетпей,
Турмуштун башка салган оор жүгүнөн,
Тумчугуп бараткансыймын аба жетпей.

Энчиңдей ээлептирсиң жаш чагымды,
Сүйө албай койдум сенден башка кызды.
Жаза албай койдум канча тырышсам да,
Сен жөнүндөгү ырдан башка ырды.

Ырдаймын кайрып ырдын кайыrmасын,
Бйлаймын сөгүп ыйдын кабыргасын.
Бактылуу болгон менен болбогондун,
Билбегендигиң үчүн айыrmасын.

ЖАШОО ЖОК МАГА СЕНИН ЖАРЫҢ БОЛБОЙ

Буулугуп айлам таппай куруп келем.
Бөрүдөй жараат алган улуп келем.
Бир ооз сөз айтып мени унут деген,
Бууланып кеткенсидиң булут менен.
Теңирим ыраа көргөн теңиң болбой,
Тепселип кала бердим темир жолдой.

Тажабай тармал чачым тарай берем.
Таарынсам деле сени самай берем.
Кантейин кайгым ырбап канай берем.
Жырткычтай жараатымды жалай берем.
Сүйүүмдү кенебедиң кордоочумдай,
Көңүлдү ээлебедиң колдоочумдай.

Бир ооз сөз айтып мени унут деген,
Бууланып кетсең дагы булут менен,
Изиңди суутпай издеп табам дегем,
Издеймин тең жарышып шамал менен.
Жалдырап кантип калам жарым жолдо,
Жашоо жок мага сенин жарың болбой.

ТҮБӨЛҮК ТҮГӨНБӨС КАЙГЫ

Ала элегимде эле жар кылып,
Ажырашып... Сенден эрте айрылып...
Алатоого тең келээр ал арманды,
Түгөтө албай койбодумбу кайгырып.

Бешенеме жазган ушул деп көнүп,
Бара-бара унутууну эп көрүп,
Бел байладым жек көрүүгө өзүңдү, –
Жашай албай койдум бирок жек көрүп.

Жигиттик от жанбай калды көзүмдө,
Жигер, демим калбай калды өзүмдө.
Аянбастан мени өкүм кылыпсың,
Арман аттуу ажалдан оор өлүмгө.

Түбөлүккө түгөтө алгыс кайгырып,
Күйүтүм бар, калгам сенден айрылып...

Төрөлөөрү менен дүйнөгө,
Бир уул, бир кыз, – эки чүрпөгө,
Касиеттүү сүйүү кудайы,
Бир сүйүүнү арнайт атайы...

Кийин алар сүйүү аркылуу,
Бири-бирин издеп, кезигип.
Болсун үчүн эң бир бактылуу,
Жашоо жалаң жыргал сезилип.

...Таппагандар издеп, сүйөөрүн,
Калышат да кудай каарына,
Кайгы, ыйга түтөп күйөөрүн,
Эскертейин мен да баарыңа...

Сабырдуулук менен зарыгып,
Күткөн элем, күткөм. Эмиби,
Айтып бүткүс менде жаңылык:
Кезиктирдим сүйкүм перини.

Буга чейин жүрүп көрүшпөй,
Сагынышып дагы калганга.
Турмак белек эми өбүшпой,
Сүйүштүк го алгач биз анда.

Оозум кудум жаа сымак,
Сан жебедей сөздөрүм.
Кана, кимди «атсам» деп,
Мээлейт «мерген» көздөрүм.

Сүйүүгө малган «жебени»,
Жаңылттым сага айым кыз.
Бир жараат алдың сен эми,
Айыккыс, эч бир айыккыс...

БЕЙТААНЫШ КЫЗГА

Көргөн болсоң көлөкөмдүн сүрөтүн,
Сөйрүк ий деп, келекелеп күлөөрсүң.
Көргөн болсоң кебетемдин сүрөтүн,
Купулуңа толбой кабак түйөөрсүң.
Көргөн болсоң жандүйнөмдүн сүрөтүн,
Жактыраарсың, балким анан сүйөөрсүң.

Жердин шарын айландырып калөмү зор дептерге,
Сан жолдорду пайдаланып барактагы сызыктай.
Сүйүүбүздөн жазбайлыбы узун тарых — эскерме,
Сүйүүлөрдүн таржымалын ким окубайт кызыкпай...

Жамындым да түндү желбегей,
Тарап жакка — күтөөр периште,
Жөнөп кеттим пашып делбедей,
Макулдашкан маалда келишке.

Камдуу күткөн, көрсө, пери кыз,
Келбетин бүт түнгө оронуп.

Кезиктик эх! Эми, эми биз,
Көңүлдөн эч кеткис бололук.

Экөөбүзгө түндү кийүүгө,
Мезгилдин да бөлгөн убагы
бүтүп барат.
Башты ийүүгө
милдеттүүбүз. Кана угалы.

Мейли жаным, мейли, кеч эми,
Жарашса да бизге канчалык,
Аябачы түндү, чеч эми,
Таңды кийип кайра кайталык...

* * *

Көздөрүң – кош жылдыздай балбылдаган,
Арбачу мени гана, мени гана.
Качандыр учуп жетем деп ишенем,
Канатым болуп сүйүү деми гана.

Кош алмаң — эки тоодой тор тосулган.
Мен ага жаш бүркүтчө тутулганда,
Кааласаң мүнүшкөрдөй асырап ал,
Кай жакка бармак элем учурсаң да.

Ай далың – чалкыган кең даркан талаа,
Азгырчу азгырыктуу көңүлүмдү.
Бир мертем кыдырууга жетээр белем,
Арнасам бар болгон бүт өмүрүмдү.

Чачтарың – агып түшкөн суу сыяктуу,
А өзүң агып чыккан фонтан болуп.
Жыл бою шоокумунду уга берип
Кайылмын кышта кокус калсам тоңуп...

* * *

Көздөрүм менин – курулган катар музейдей,
Керемет кыздын бу сендей,
Элесиң эле көргөзмө үчүн сактагай..
Көргөзбөйт бирок башкага!...

Кулагым менин – казылган терең ор сымак,
Камалып анда олтурат,
Каралап сени коюуга дайым дайын сөз, –
Каңгыган ушак-айың сөз.

Жүрөгүм гана жүгөнсүз аттай бош турат.
Жанында эч ким жок турат.
Жылоосун тосуп, жалооруп карап жан-жагын,
Жадабай күтүп жалжалын.

Жүрөгүм гана үңкүрдөй ээсиз ээн турат,
Ардагым качан чээн кылат?
Аюудай болуп алты ай соргон таманын,
Сүйүүмдү соруп а менин...

Бүгүнкү таап келген олжо сымак,
Алдыңа төккөн менен сырларымды,
Айтылбай сезимдерим ойдо турат, –
Айтууга сөз таба албай турганым бу.

Энчибиз – ак сүйүүнүн керемети,
Эргитип, эсеп-ченсиз жардам кылып,
Оргуштап жаштык кездин делебеси,
Айкашып, бир жан болуп калгансыдык.

Ашкансып Алатоону, сан-миң белди,
Аянуу, тартынууну жеңдик эми,
Сөз менен туюнтулгус сезимдерди,
Төгүүгө денеге эрк бердик эми...

* * *

Жалбырттап отко күйгөндөй.
Сүйбөгөм сени сүйгөндөй.
Көөдөнгө сыйбай ак сүйүүм,
Чубалат көккө сүйлөмдөй.

Жаштыкты сарптап бүтүндөй,
Чубалтып жазып бүтүрбөй,

Узара берген сүйлөмгө,
Жаңырган ай бир үтүрдөй.

Андан да узап кетүүчү,
Тартылуу күчтөн өтүүчү, –
Асманга жетчү сүйлөмдүн,
Ак жылдыз болот чекити.

...Арзып мен сени сүйгөндө,
Жалбырттап жаштык күйгөндө,
Араңдан сыйдың ардагым,
Асманга жетчү сүйлөмгө...

АЙДЫН АРМАНЫ

(Асманда Айдын арманын,
Айдан да сулуу кыздарга.
Атайы жазып арнадым).

Кечигип кээде ашыгып,
Күндүн да түндүн баркына,
Жеталбай мен – Ай,
Мезгилдин,
Каарына мөгдөп калдым-аа.

Жаңырган, толгон кезимди
Жандырбай толук күн же түн.
Ал учур өттү.
Эмиби,
Жанбай да калгам. Мөгдөймүн.

Аттигиң, таңдан Күн жандай,
Сулуусу болуп суйкайып.
Батканга дейре бир жанбай...
Ал кездер болду, оо кайып.

Болбосо жанып кечинде,
Марал бир болбой маңкайган,
Жайнаган жылдыз ичинде...
Кайрылсын ал кез, оо кайдан.

...Мөгдөгөн Айдын арманы,
Мезгилдин оюн арбады.
Кайрадан аяп, кечирип,
Дагы бир ай өмүр арнады...

АЙЧҮРӨК

Адашып жерде ай жүрөт,
Аралап элди жай жүрөт.
Асманга алып кетүүгө,
Ашыгын издеп ар мүнөт.

Адашкан ай – сенсиң, Айчүрөк!
Жүрөгүм сага жай, түнөк.
Таалайга чексиз тунайын,
Түбөлүккө кал түнөп...

НУР

Тааныштың Нур деп айтып ысымыңды,
Тамшантып, ташкындатып кызыгуумду.

Жымыңдап түндө жанган,
Жылдыздын нурусуңбу?
Же андан жылуусуңбу?
Же андан улуусуңбу?
Көңүлдү аруулантың,
Көп көйгөй унутулду.

Жаныңда турган үчүн жаңыргансыйм,
Жомоктун дүйнөсүнө кабылгансыйм.

А балким, асмандагы,
Айдын ак нурусуңбу?
Же андан тунуксуңбу?
Же андан сулуусуңбу?
Жамалың жүрөгүмө,
Жалындуу сүйүү сунду.

Жетишпей жүргөн сага кезикчү күн,
Кезиктим... Телегейим тегиз бүгүн.

Чын айтам: Нур аттуу кыз,
Чеги жок сулуу эле.
Чын айтам: көктө Күндүн,
Күмүштөй нуру эле.
Ааламга агызбастан.
Ал нурду куру эле.
Максатым: жолун бөгөп,
Мен жакка буруу эле...

* * *

Азгырылбай бажырайган гүлдөргө,
Арасынан ширелүүсүн тандаган,
Катылганды чагат экен аары да,
Биз өткөргөн эң ажайып түндөрдө
Тунук назын, аруу сөзүн арнаган,
Сүйгөн сулуум ызалыктын каарына,

Азгырылып, экиленип таарынса,
Көрбөйсүң деп жаман, жалгыз ырыңча,
Этеп-септеп уйкаштыкка чиркелген.
Аптабына ысып-күйүп жайында,
Ызгаарына үшүп-тоңуп кышында,
Кайың сындуу турдум, өсчү бир жерден.

Сүйгөнүм ай, токтотом деп ыйыңды,
Жубатуучу убадамды издепмин.
Ошол тунук көз жаштарың аркылуу,
(Сүйгөндүгүң белгисидир чыныгы,)
Таарынычты агызганын билбепмин,
Кечирипсиң... Колуң мага артылуу...

БИР БЕЙБАКТЫН БИР ТҮНҮ

Айып жок чырайында,
Айып жок курагында
Айыбы – жүрүшүндө –
Жортуучу түн ичинде.

Зордолуп жатты сойку:
Кор болуп кыз намысы,
Кор болуп таттуу уйку,
Кор болуп бут баарысы.

Тыным жок түнү бою,
Жанчылып дене бою
Айдалган эгин болду,
Акталган темин болду.

Бул күндү көрмөк беле,
Жакшы ооз кеби болбой
Адал, ак эмгек менен.
Жашоого эби болбой.

Алдады аны ар ким,
Айбанча көрүп, ырас.
Арбады аны ар түн,
Абийри болду жылас.

...Айып жок чырайында,
Айып жок курагында,
Айыбы – жүрүшүндө –
Жортуучу түн ичинде...

ЖАНДЫН СУЛУУЛУГУ

Жашоону түбөлүккө,
Даңктоого аткандагы
салюттай жымыңдашат,
Жылдыздар асмандагы.

ТҮБӨЛҮК УЗАТУУЧУЛАР

Адамзаттын жашоосунун тиреги,
Түбөлүктүү асман эле, жер эле.

Алмустактан адамзаттын тилеги –
Жашоо үчүн алар менен теңеле:

Көрөөр күнү, ичээр суусу түгөнүп,
Бүтөөр мезгил акыры бир келгенче,
Адамзатты жашоосуна түбөлүк,
Өз алдынча узатмакчы ар пенде.

Түбөлүктүү жашоонун бул мыйзамын,
Анан пендем, анын миң-сан жобосун,
Улук тутуп, ыйык тутуп сыйлагын,
Оо ошондо ыйманың ак болосуң!..

СҮРӨТ ЖӨНҮНДӨ ТӨРТ ЫР

1

АКЫРКЫ СҮРӨТ

Сүрөтчүлөр сүрөткө,
Далай тарткан кез өтүп,
Ачып көздү жумганча,
Кайран өмүр тез өтүп,

Эми Ажал – сүрөтчү,
Өзү сени издеп таап,
Эң акыркы сүрөттү,
Тартканында шап кармап,

Турдуң... Түштүң... Аттигиң,
Калбай башка аргаң да.
Кейпиң менен, катыгун,
Көптү салдың арманга...

2

АКЫРКЫ СҮРӨТТҮН НАРКЫ

Сүрөтчү сан жолу тартса да,
Сүйүнүп, пул төлөп алкоочу.
Сүрөтүн дос менен тууганга,
Ар качан арноочу, арноочу.

Ажалга тарттыртып соңунда,
Акыркы сүрөттү акыркы,
Акыга чымындай жанын да,
Аянбай төлөшкө батынды.

3

ӨМҮРДӨГҮ ТЫНЫГУУЛАР

Сүрөт үчүн сөзсүз керек чыгынууң,
Сүрөтчүгө атайылап кел, демек,
тартыл. Оо ал көз ирмемдик тыныгууң,
Кан-жаныңа кадыресе дем берет.

Көп-көп ирет сүрөткө түш чыгынып,
Өмүр деген өтүлбөгөн жолдосуң.
Көп-көп ирет көз ирмемге тыныгып,
Өмүр – жолдо чаалыгуулар болбосун!

4

ДАГЫ СҮРӨТ ЖӨНҮНДӨ

(Адамзаттын ою)

Кайра-кайра тартылууну сүрөткө,
Качан болсо дегдегеним дегдеген.
Кандай гана каалайм ушул мүнөттө,
Катар туруп бир түшүүнү Жер менен.

Анда тартаар сүрөтчүбүз Күн болуп,
Көкмөк асман – кыйыр-чексиз баракка
Ай-жылдызды кошо камтып биз менен,
Ал сүрөттү мен күткөндөй жаратса...

Жанга бүткөн жалгыз ыйык сүрөттү,
Эстеликке берем анан мезгилге.
Сапар чегип келатпайбы чексизден,
Элесимди ала кетсин чексизге...

ЖАНДЫН СУЛУУЛУГУ

Адамдын сырткы жүзү,
Эмне үчүн абдан сулуу?
Турмушта бар го күзгү,
Күзөткөн ошол көрктү.

Адамдын ички жүзү,
Чырайлуу келбетинен,
Жүз эсе артык сулуу,

эмнеликтен?

Табигат болгондуктан курчаганы,
Кайтарган сакчысындай дайым аны,
эрэркеп,
ар бир түркүн заты менен,
канча ирет көз ирмелсе минутада,
Канча ирет көз ирмелсе же бир саатта,
ошончо текшерилген.

Күзгүнүн бет алдында,
Дилинди көрө албайсың.
Кадалып арт жагына,
Сыланып жасанбайсың.

Адамдын ички жүзү,
Чырайлуу келбетинен,
Миң эсе артык сулуу

эмнеликтен?

Табигат болгондуктан курчаганы,
Кайтарган сакчысындай, дайым аны,
эрэркеп,
ар бир түркүн заты менен,
Күзгүнүн арты менен,
бир күндө көз ирмелсе, канча ирет,
бир жылда кез ирмелсе канча ирет.
Ошончо текшерилет.

СҮЙЛӨШҮҮ

Кудай өзү чегип туруп башымдан,
Койгон суроо белгилери – кулагым, –

Сот сыяктуу сурайт мени жашымдан.
Чыгындым да, мен да аны сурадым:

– Жарыктыкка жаңы гана төрөлсөм,
«Төрөлдүң не?» – Салтанаттуу сурадың.
Темир канат балапандай торолсом,
«Торолдуң не?» – Таң калыштуу сурадың.
Тилим чыгып балдыр-булдур сүйлөсөм,
«Сүйлөдүң не?» – Жалынгандай сурадың.
Ак-караны өз алымча таанысам,
«Тааныдын не?» – Таарынгандай сурадың.
Бир жазууга ынтаа коюп киришсем,
«Кириштин не?» – Тамашалап сурадың.
Чынар болуп жетилүүгө тырышсам,
«Тырыштың не?» – Келекелеп сурадың,
Деги койчу, суй жыкканча сурадың,
Деги качан бүтөөр экен сурагың?

– Чыкыраган чындык жайың сезбеген,
Чынар болуп өсөсүңбү, эмне сен?

Суроолорду сенин көөнүң эзилген,
Сурабасам талбай туулган кезиңден,
Сурамакчы эмессиң сен өзүңдөн.

Айтаарым бу: тажап мейли тажаба,
Аткаруучу кызматыма мен бекмин.
Ажал тооруп акыры бир көз жумсаң,
«Не өлдүң?» – деп, да бир суроо бермекмин.
Кыскасы сен, кутулбайсың сурактан,
Мен деген бу –
кудай койгон сурак алчу желдетмин...

МЕЗГИЛДЕН ӨЧ АЛУУ

(Отуз үч жашында мезгилсиз каза
тапкан агам Аскербектин ыры).

Жан кыйбас достой жүрүп сездирбептир,
Жашоомду түлкүдөй куу мезгил жептир.

Тымызын уурдабаса өмүрүмдөн,
Таптакыр таң атпаптыр, кеч кирбептир.

Кас туруп кас экенин сездирбеген,
Канчалык кара мүртөз мезгил деген.
Каза таап арамдыгын араң билдим.
Кек кууймун, кечирбеймин, энчин берем:

Сайылтып камыштай тик чачтарыма,
Чалынтып каар жашынган каштарыма,
Жалынтып: «Жашоого сук артпаймын» – деп
Чаңыртып үн чыгартпай: «Сактагыла!»

...Эч качан эби-сынын жоготпогон,
Эч кайдан таппаган да коротпогон,
А өзүм жашын жашайм көк асмандын,
Мезгилди түбөлүккө тоготпогон...

ЖАҢЫ НАСААТ

Күн муруту кызарып,
Көрүнгөндө чыгыштан,
Сулуулукка суктанып,
Карай бергин кызыксаң.

Бир мезгилге катпайт го,
Азгырылып билинтпей.
Таң түш боло баштайт го,
Күн жогору бийиктей.

Эми Күнгө, асманга,
Өзүңдү-өзүң азгырып,
Суктанам деп алданба,
Курч көзүңдөн айрылып.

Кези келген маалында,
Мээнеттенип иштегин.
Кызып турган каныңда,
Буулукпасын жаш демиң.

Каарыйт ысык аптабы,
Күн чыкканда төбөгө.
Күйсүн мейли, жаш далы,
Издеп кетпе көлөкө.

Кел атайын дайрага.
Эч тартынуу кылбагын.
Чөмүнүп ал кыйлага,
Сезип сергүү жыргалын.

...Булуттарды жеткирип,
Жапса кокус от көзүн.
Шамал каары деп билип,
Баамдап Күндү тап өзүң.

Булут баскан асманьң,
Ачылып же ачылбас.
А сен муну байкагын:
Кечке чейин убак аз.

Болбойт жумуш бүтпөөчү –
Бүткөр баарын жарыкта.
Анык сени күтпөшү,
Бой уруп Күн батышка.

Көп күндөрдүн бириндей,
Күн кызарып батканда.
Калтырат го, изиндей,
Жылдыздарды асманга...

СААТ ЖӨНҮНДӨ ОЙ ТОЛГОО

Жашала элек убактар,
Жашынып саатка,
кезээрип,
тизилип узун бир катар,
Тургансыйт күтүп кезегин.

«Чыккын» деп сааттын жебеси,
Жылганда дагы бир кадам.

(Көз жарып эсен энеси,
Туулгандай жаңы бир адам),
Суурулуп үзүм убакыт,
Чыгат да секунд аталып,
Өмүрү болуп адамдын,
Калмакчы жылт деп жашалып.

...Суурулуп сааттан өткөндө,
Мезгилди жалпы көргөзсө,
Бир тыңшап адам жүрөгүн,
Эсептейт толгон курагын.

...Ойлоймун кээде,
илгери,
Саат ойлоп адам тапканча.
Самандай кылып өмүрүн,
Сапырды бөөдө, оо канча!

Ойлоймун кээде,
азыр да,
Убакыт саатсыз агылса.
Күтүүсүз түшөөр куланып,
Келечек
ачуу чаңырган.
Күйөөрбүз дүрт-дүрт тутанып,
Күйгөндөй тийип чагылган.

...Жашала элек убактар,
Жашынып саатка,
кезээрип.
Тизилип узун бир катар,
Тургансыйт күтүп кезегин...

Чыгарсам дсп жылдарыңдын санагын,
Кыйындыгы жоктой сезип көп деле.
Алдыңа да, артыңа да барамын.
Мына кызык
Көргөнүмдөн көрөлегим көп беле
Өзүм турсун жетпөөчүдөй санагым.

Мезгил сенин,
Же башталыш, же аягың жок беле...

ЫР ЖӨНҮНДӨ ЫРГАКТАР

УТУРУМДУК КОШТОШУУ

Көңүлдөгү жаткан ойлорду,
 Качан болсо туруп камында,
 Акыры бир керек ойгонуу,
 Эргүүлөрдүн келген маалында.

...Болушунча мүмкүн алыстай,
Адамдардан качып баратам.
Кандайдыр бир керең, табып жай,
Кандайдыр ыр, балким, жаратам.

Качан? Кантип? Али белгисиз,
Ойдогуну жазып алгыча.
Болуп турам кайтып келгисиз,
Көрүшкөнчө жакшы калгыла.

ТАЛАП-СЕЛКИНЧЕК

Ыр жазууга канча болбо ынтызар,
Учурунда коё билсең,
талабың,
Келечекте бүт чечээри чын чыгаар,
Деп өзүмчө мындай жолго барамын:

Талабымды кыл аркандай чубайм да,
Алайкуунун эки бийик чокусун:
«Кара-Тума», «Эркеч» тоосу, –
улайм да
Аркан менен чыккыс кылып эки үчүн,

Салып алып талап-селкинчегимди,
Тээп кирем шаңдантам деп жеримди.

Жазган ырлар

көңүлдөгү жаза элек,
Ырлар менен тымызын үн алышып,
Оң-сол жактан селкинчекти өксүтпөй,
Күүлөтүшөт-күүлөтүшөт жарышып.

Селкинчегим тепкен кезде бийикке,
Баарысынан атып чыгып жогору,
Көк асмандан кең дүйнөгө биртке,
Апкаарыбай көңүл бөлүп оболу,
Кайра каалгып түшөөрүмдө,
төмөн го,
Тоонун койнун толук бойдон кором го.

Болсо дагы бир өзүмө ылайык,
Алайкууга салган талап-селкинчек.
Ай ким билет, келечектин иши бу,
Көптөр аны үйрөнүшөөр, балким, тээп...

ЫР ПИРИ

Ага дейре алда-кандай түш көрсөм,
Унутчумун таңга жетип, жеткизбей.
Ошондо бир табышмактуу түш көргөм,
Өлсөм дагы көңүлүмдөн кеткистей.

...Бала чагым. Жашым ондо, чамасы
Мейман болуп биздин үйдүн төрүндө,
Алп денелүү киши отурат, карачы,
Ырдап коюп эмнелердир жөнүндө.

Терме окшойт, калбай, эч ким, эч нерсе,
(кудуретиң чексиз беле, оо пенде!)
Бүт дитиңден эргип-эргип ырдадың,
Капилеттен мен ойгонуп кеткенче.

Түн жарымы. Түшүм... Ачсам көзүмдү,

Аягына чейин карбөй, аттиң, каап.
Ар бир ырың, ар бир ыйык сөзүңдү,
Кайталоону каалайм неге, көңүл чаап?

Кызыгың кур, кылсам канча аракет,
Эске келбей эч болбосо бир сабың,
Таңга чейин тартып түйшүк-алакет,
Өзүмдү-өзүм алгач ирет кыйнадым.

Толтурдунбу ырыңдагы дем менен,
Көөдөнүмдү шардай үйлөп керилтип,
Жерге сыйбай көктү гана эңсеген,
Мен өзүмдөн сездим желдей жеңилдик.

Ошондонбу, кескин түрдө мүнөзүм,
Токтоо тартып, эрте калды балалык.
Сыйкыр ырды эстеримен күдөрүм
үзүлбөдү, өссө да убак – аралык.

...Өттү мезгил, калдым сага түшүнүп,
Касиеттүү ырдын ыйык пири деп.
Бир түнүңдү арнап менин түшүмө,
Кириптирсиң көп кулумдун бири деп.

Кылым кезип, кыдырарсың дүйнөнү,
Сен барбаган эл да калбай, жер калбай.
Кез келгенде кең пейилиң сүйгөнү,
Адатыңча аян берип ар кандай.

Аян ырың мен көчүрүп алчудай
Эми түшкө экинчи бир кирбессиң.
Кезигишип, бир сырдашып калчудай,
Өңдөн, түшкөн бөөдө сени издепмин.

Акырында болуп мага арга бир,
Түйшүгүмдү тыянактайм ойчулдай.
Окурмандын көңүлүндө кайра бир
Сени менен кездешүүгө болчудай...

ТОО ЫРЫ

Ырларын тоонун тапканга,
Сырларын ырдын ачканга,
Качантан куштар болгомун.
Аттандым тоого ак таңда.

Жол менен,
кетчү жогору,
Дос болдум ынак оболу.
Барууга ырдын үйүнө, –
Болууга сүйкүм коногу.

Көңүлүм түштү бир ташка,
Түбүндө балким ыр жатса,
Алам деп бирок таппадым,
Буюрсун ага, кнм тапса.

Булакты көрүп сүйүнөм.
Булакка терең үңүлөм.
Агызып ырды чыкчудай,
Жердин тээ жети түбүнөн.

...Тоо ырын издеп, иликтеп,
Жол менен келем бийиктеп.
Адырдан шамал токтотту,
Ачайын сырды, кеп ук, деп:

«Тоо ырын аркар, кийик де,
Мекени аскар бийикте.
Жылдыздай бир күн жылт этээр,
Абийир – ар бир жигитке»...

АКЫНДЫК ЖӨНҮНДӨ

(Т. Мукановдун элесине)

Баарыбызды акын кылып албайт беле табигат.
Кадырына жете билип, кастарласак эгерде.

Бирок дале түркөй бойдон жүрбөйбүзбү, аттиң каап.
Чөккөн бойдон каран калгыр көр оокатың дегенге.

Ошондо да караманча куру жалак койбостон,
Талант менен даарып коюп арабыздан кээ бирин,
Табышмактуу аян берип, ал сезимди ойгокон,
Акын болуп ырлар үчүн арнасын деп өмүрүн.

Анын сырын өздөштүртүп бек түйгүзтүп көңүлгө:
«Адегенде кимдердир же эмнелердир жөнүндө,
Көп адамдын сүйүү менен күйүүлөрү биригип,
Жаратууга себеп болот жакшынакай бир ырды.
Анан ал ой көөдөнүнө гүл сыяктуу тигилип,
Өнмөйүнчө кыйнай берет, эзе берет акынды...»

Ошондондур, от жүрөгүн кубаныч же муң басып,
Оо алардай бу жарыкта назик, сегич жан болбос.
Баарыбыздын атыбыздан эргип-жанып ыр жазып,
Баарыбыздын оомал-төкмөл күнүбүзгө тең жолдош.

Азыркыдай аздектелбейт беле жашоо аларсыз,
Эч болбосо акын калкын ардактоону биз али
үйрөнбөстөн канча жүрдүк, бул чындыктан кабарсыз –
Алар өзү калайыктын каймагындай, мисалы.

Баарыбызды акын кылып албайт беле табигат,
Кадырына жете билип, кастарласак эгерде.
Бирок дале түркөй бойдон жүрбөйбүзбү, аттиң каап,
Чөккөн бойдон каран калгыр көр оокатың дегенге...

ШАМАЛДЫ ЭЭРЧҮҮ

Шамал чыкты... Көргүн деңизди,
Жетелешип сансыз толкуну,
Жээкке чейин ээрчип келишти.
Самагандай бирок болчубу?..

Учуучудай болуп дарактар,
Каяккадыр тынбай умтулат.

Жулмак беле эмне, тамырын,
Умтулат да көпкө, умсунат...

...Этек-жеңден кармап шамалды
Ээрчип жатат бүткүл теребел.
Жубатаармын балким, аларды,
Ээрчип кетсем жалгаз мен эгер.

Тоо суулары –
Күүлөп-күүлөп биз ыргыткан аркандай.
Илип учу чалкыган көк деңизди,
Бирок артка жүрбөйбүзбү тарталбай...

БОЗ ҮЙ

Алатоом менин мынабу –
мураска ата-бабалар,
Калтырган боз үй сыңары.

Көз сал деп турат теребел:
Дөңсөөлөр бу сандаган –
Керилген канат кереге,
Кыйма-чийме жолдору –
кырчоо-боосу белем ээ.

Чокулары – ууктардай,
Сайылат асман – түндүккө.
Ак мөңгүлөр
жабылган
аппак туурдук-үзүкчө.

Бетегелүү беттери
Курамалуу шырдактай.
Ичинде мурас боз үйдүн,
Канткенде жашайм ыр жазбай...

Сан жылдыздар – аарылар,
Асман анын уюгу.

Жаңырган Ай жаңыдан.
Бал түткөрбөс ууру бу.

...Таңда асман – уюкту,
Таштап Күнгө – корукчу,
Учушат да алыска,
Шире топтоп алышка.

Аны жыйнап көп, арбын,
Кайтышыпса кечинде,
Каалашынча жеп,
балдын
жүргөн кези Ай ээсинче.

Жылдыздардын, жаш Айды,
Көрүп жаны кашайды.
Чолпон жылдыз – аары эне,
Чакты, чакмак баары эле
Бирок калбай тепсенге,
Үлгүрдү «ойт» кеткенге.

...Келип балга билинбей,
Эчен ирет Ай – ууру.
Тоюп, торго илинбей,
Качып аман кутулду.

Анткен менен дайыма,
Көшөрө кууп аары да,
Жетсе «тыз-тыз» чагуучу,
Ай шишип, көөп калуучу.

Он бешинчи түнүндө,
Баштаганда аары эне.
Чагышты бейм түңүлтө,
Жабалактап баары эле.

Болуп жатып араңжан,
Качып кетти араадан.
Бут денеси уу жеген,
Ырбап толуп шишиген.

Тараганча шишиги,
Келгис болду Ай эми.

Асман өзү – дыйкандай,
А түн – бышкан кырмандай.

...Жылтылдаган миздери,
Чалгы – жылдыздар менен,
Чоң чабыкка кирди эми.

Керек кезде сыйкырлуу,
Ай – кайрагын алат да,
Чалгыларын мокогон,
Ары-бери жанат да,

Ишке моюн бербеген,
Каармандыгын жаратат, –
Шилтеп чалгы дембе-дем,
Чаап да бүтөт – таң атат.

Алып Күнүн — бешилик,
Жердин жарым шарына,
Асман түндү беш илип,
Жыйат эми камына...

Чексиздикти көралбадым ачык турган асмандай.
Чексиз аалам ошон үчүн сага сыйып баткандай.
Сансыз сырын адамзаттан жашырып бек каткандай.

Сулуулукту көралбадым ачык турган асмандай.
Сугум түшүп, теше тиктейм. Бирок эч бир көз канбай.
Сүйүнөмүн, сүрдүгөмүн сырларынан ачкандай.

...Адамдар да сулуулукту, чексиздикти сүйгөндөн,
Балким көктүн сулуулугун, чексиздигин үйрөнгөн...

Түтүндө да уят бар,
мөлтүрөгөн,
асманды кооздойт кайсы көркү менен...

Алыстагы ысык жактын илебин,
Алып кайтты келгиндер,
Каруусу аз эрте жаздын жаш демин,
Кубат болуп демдентээр.

Чыкылдаган суугу менен булчуңча,
Чымырканып алган кыш,
Жаздын деми улам күчөп умтулса,
Мээнет басып ондон тыш.

Эрип кирет көл-шал болуп ак кары,
Урап түшкөн сепилдей.
Кысталышта керек эмес бүт баары,
Керек качып, бекинмей!

Андан өтөөр амал-айла табылбай,
Жыйнады да акылын,
Каршылашып, бирок эч бир багынбай,
Тоого жылды акырын.

Жаз кубалап аны белден ашырды,
(Демин көр эй, зор иштин!)
А кыш качып, мөңгү-уяга жашынды,
А жаз тойлойт женишин!

Денизден сүзүп-сүзүп,
Талаадан учуп-күйүп,
Тоолордон тоголонуп,
Жол келет жөө күлүктөй –
Жер шарын тегеренип,
(Шумдук-эй, же күйүкпөй).
...Мен неге таңыркайым,
Мен деле жөө чуркайын...

Элебей тепсеп кетүү күнөө, убал,
Эшилген алтын кумдай аппак карды.
Эшикке чыкпай үйдө күтө турам,
Оо кудай, өзүң келип сактап калчы!.

Жалбырактар жерге түшсө күбүлүп,
Жай болоор деп жазга чейин жашынаар,
Жердин жаны калбай катуу сүйүнүп,
Жууркан кылды жазга чейин жамынаар...

Тоолор алгач саякатка жөнөшүп,
Төгөрөктүн төрт бурчун тең ачкан да,
Эми бирин-бири таяп-жөлөшүп,
Эринишпей чыгып барат асманга...

Жаан төктү. Аңыз бойлоп кетип аткам
Мага не, кол чатырды тосуп алмай.
Көк майсаң чөпкө анда өсүп аткан,
Жамырайт жамгыр кудум козулардай.

Мен турдум кол чатырчан сумсайыңкы,
Телмирип эстеликтей тээ байыркы.
А чөптөр боюн керип мөлтүрөшүп,
Ансайын көз көрүнөө өөрчүп-өсүп...

Жашынбай, кол чатырды катайынчы,
Жашырбай жаштык гүлүн ачайынчы,
Жаш өскөн көк майсанга катарлашып,
Жаш өскөн көк майсанга атаандашып.

Дайра өзү салган эски нугунда,
Бир калыптан өзгөрбөөчү кунунда,
Агып келип канча мезгил кубасын,
Бөксөртүп же толтура албайт куймасын.

Кечип эми жашоосунан жадачу,
Албууттанып, ташкын болуп агат суу.
Бирок, дале эч өзгөрүү болбоду,
Зор куймасы бөксөрүп же толбоду.

Баштагыдай, түшүп көңүл ачырбай,
Киргил суудан адам качат алыстай.
Анан дайра адамдарды сагынды,
Тартылды да адатынча агылды...

Бир да жерге буйдалбай,
Көксөп агып келишсе,
Жуушап жаткан уйлардай,
(Кызыгың кур бул кандай?)
Тынчтык көөшүйт деңизде.

Тоонун өктөм суулары,
Көк деңизде буулугуп,
Шамалды ээрчип чубады,
(Күтүп, көөшүп турабы!)
Зор толкундар суурулуп.

Жетелешкен боюнча,
Жээкке барып чалынып,
Тоого өктөм суулары,
(Тоо кадыры бу дагы!)
Кайтышууда табынып...

Шамал чөлдүн кайтарган койчусундай,
Ар кум үчүн жоопкер болчусундай.

Чөл – кактаган ысыкта жуушаган соң,
Каны катып, кебээрсип суусаган соң,

Шамал куюн-таягын үйүрөт да,
Ары-бери чамынып жүгүрөт да,
Чоор чалгандай ышкырып, созолонтот,
Кумдар койдой айдакка түшүп жортот.

Анан жиндеп, ансайын кутургандай,
Үйлөйт чөлдү – саманды учургандай.

Шамал чөлдүн кумунун санын билет,
Санап чыккан сапырып сансыз ирет...

ЖОЛГО ЖААГАН КАР МЕНЕН СҮЙЛӨШҮҮ

– Ок тийген канаттуудай зорго түштүң.
Ойлонбой, ошончодон жолго түштүң.
Адамдар аянбастан тепсейт эми,
Катыгун, шорго түштүң, шорго түштүң.

Тепсенди жерге жаабай койбойсуңбу?
Тээ тоого, мөңгүлөргө конбойсуңбу?
Асманда булут болуп учуп жүрүп,
Абийирин апшак кардын ойлойсуңбу?

– Мөңгүдө миң жыл тоңуп жатканчакты,
Тоомунда тогуз жолдун жаткан жакшы.
Миң жолу тебеленип, көл-шал ээрип,
Миң жолу океанга аккан жакшы...

Ысыккөлдөн ырыскысын тапчуудай,
Ысык кумдан ыйык тумар такчуудай,
Төгөрөктүн төрт бурчунун элдери,
Келет көлгө, келет келгин ак куудай.

Байырлашып Ысыккөлдөй бейишти,
(Максаттары орундалып негизги)
Бу жашоодо канча жыргал бар болсо,
Баарын татып бүлдүркөндөй теришти.

...Ысыккөлүм, толкуп жээгин жайкачы,
Ынтаа коюп келгендерди байкачы,
Алтын кумдан алып касиетинди,
Акын болуп кайтып жатат канчасы...